

ФОРМУВАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ ДІЛОВОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

FORMATION OF INTERCULTURAL BUSINESS COMPETENCE OF STUDENTS OF NON-LINGUISTIC SPECIALTIES IN FOREIGN LANGUAGE CLASSES

У статті розглядається проблема формування міжкультурної ділової комунікації у студентів немовних спеціальностей у межах навчання дисципліни «Іноземна мова». Процеси поступової інтеграції української системи вищої освіти України у європейський простір, зміцнення міжнародних культурних, економічних, наукових та ділових контактів, розвиток інформаційних технологій вимагають розробки нових стратегій щодо якісної освітньої підготовки студентів на основі прийнятої в світі системи розвитку життєво та професійно важливих навичок майбутнього фахівця. Міжкультурна компетентність фахівця є сукупністю соціокультурних та лінгвістичних знань, комунікативних умінь і навичок, за допомогою яких особистість зможе правильно оцінювати специфіку та умови взаємодії, знаходити адекватні моделі поведінки та досягати взаєморозуміння та ефективності співпраці в різних умовах спілкування. Сформована іноземна комунікативна компетентність являє собою один з найбільш важливих чинників готовності студентів до міжкультурної комунікації. Культурна складова змісту навчання іноземній мові повинна включати мовний матеріал різного рівня, у тому числі тексти для читання та аудіювання з елементами країнознавчих відомостей з історії, соціального життя, що дає можливість орієнтуватися в соціокультурних питаннях життєдіяльності людей у країнах мови, що вивчається. Оволодіння знаннями про іноземну культуру є не лише засобом міжособистісного спілкування, а й можливістю збагачення духовного світу особистості студента. Застосування фахово-прикладної методики навчання іноземній мові дозволяє формувати у студентів вміння та навички роботи з автентичними друкованими та електронними джерелами інформації, різноманітними видами ділової документації, відеоматеріалами, які знайомлять із соціокультурними та професійними аспектами ділового спілкування. Для успішного оволодіння культурою іноземної ділової комунікації необхідно усвідомлювати національно-культурні особливості поведінки носіїв мови, та вміти правильно застосовувати формули мовного етикету.

Ключові слова: навчання іноземній мові, міжкультурна компетентність, ділова комунікація, мовний етикет, студенти немовних спеціальностей.

The article deals with the problem of the formation of intercultural business communication of students of non-linguistic specialties within the framework of learning the discipline «Foreign Language». The processes of gradual integration of the higher education system of Ukraine into the European space, strengthening of international cultural, economic, scientific and business contacts, growth of information technologies require the development of new strategies for high-quality educational training of students based on the world-accepted system of development of soft and professional skills of the future specialist. Intercultural competence of a specialist is a set of socio-cultural and linguistic knowledge, communication skills and abilities, with the help of which a person will be able to correctly assess the specifics and conditions of interaction, find adequate models of behavior and achieve mutual understanding and effectiveness of cooperation in different communication conditions. The formed foreign language communicative competence is one of the most important factors of students' readiness for intercultural communication. The cultural component of the content of learning a foreign language should include the language material of different levels, including texts for reading and listening with elements of country studies information on history, social life, which gives an opportunity to navigate the socio-cultural issues of the life of people in the countries of the language being studied. Acquiring knowledge about the foreign language culture is not only a means of interpersonal communication, but also an opportunity to enrich the spiritual world of the student's personality. The application of professional and applied methods of teaching a foreign language allows students to develop the skills and abilities to work with the authentic printed and electronic sources of information, various types of business documentation, video materials that introduce socio-cultural and professional aspects of business communication. To successfully master the culture of foreign business communication, it is necessary to be aware of the national and cultural peculiarities of the behavior of native speakers, and to be able to correctly apply the formulas of language etiquette.

Key words: foreign language learning, intercultural competence, business communication, language etiquette, students of non-linguistic specialties.

УДК 378.147: 303.094: 316.77: 81'24: 81'243

DOI <https://doi.org/10.32782/2663-6085/2023/64.2.4>

Погорелова Т.Ф.,

ст. викладач кафедри іноземних мов Національної академії статистики, обліку та аудиту

Постановка проблеми. Важливою тенденцією розвитку системи вищої освіти в Україні є орієнтація на розвиток міжнародної співпраці та підвищення якості підготовки майбутніх фахівців відповідно до європейських стандартів. Такий підхід вимагає від закладів вищої освіти створення умов для набуття студентами відповідної професійної компетенції та формування готовності до здійснення ефективної міжкультурної комунікації.

З метою досягнення цієї мети у перелік загальних компетенцій для студентів немовних закладів вищої освіти введено таку компоненту, як «здатність усно та письмово спілкуватися іноземною мовою», адже саме опанування іноземною мовою дає можливість не тільки засвоїти програмні мовні знання та мовленнєві навички, а й водночас долучитися до нової культури, і згодом стати учасником діалогу культур.

Будь яка мова рідна чи іноземна є засобом спілкування, комунікації.

Тому навчанню іноземній мові у немовних закладах вищої освіти слід приділяти дуже важливим, оскільки основними завданнями цієї навчальної дисципліни є формування комунікативної компетенції студентів, поглиблення їх уявлення про культуру країни, мова якої вивчається, викликати інтерес до взаємодії різних культур та розширити загальний кругозір майбутнього фахівця.

Отже, сучасний культурно-мовний підхід до підготовки фахівця має бути орієнтованим на врахування прагматичних факторів у навчанні дисципліни «Іноземна мова».

У «Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти» підкреслюється, що «однією з причин сприяння розвитку плюрилінгвізму та плюрикультуралізму в освітньому процесі є те, що їх досвід: 1. використовує вже існуючі соціолінгвістичні та прагматичні компетенції, що, у свою чергу, сприяє їх подальшому розвитку; 2. призводить до кращого сприйняття того, що є загальним і що є специфічним щодо лінгвістичної організації різних мов (формує металінгвістичне, міжмовне або, так би мовити, «гіперлінгвістичне» усвідомлення); 3. за своєю природою уточнює знання про те, як навчатися, та набувати уміння вступати в стосунки з іншими людьми в нових ситуаціях.» [3, с. 3]

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Теоретичні та методологічні проблеми, пов'язані з формуванням комунікативної та міжкультурної компетенції досліджувались у роботах таких вітчизняних науковців, як І. Бех, О. Биконя, І. Бахов, Ф. Бацевич.

Явище міжкультурної комунікації розглядалося переважно як процес взаємозв'язку і взаємодії представників різних спільнот, під час якого відбувається обмін інформацією, досвідом, духовними цінностями різних типів культур.

Окремі аспекти формування міжкультурної компетенції у зв'язку з викладанням української та іноземної мов розглядали С. Костюк, В. Манакін, Л. Левицька, Л. Овчаренко, Н. Саєнко.

Проте, слід наголосити на тому, що розвиток саме міжкультурної ділової компетенції у студентів немовних спеціальностей має стати важливим елементом їх професійної підготовки.

Провідна роль у цьому процесі належить дисципліні «Іноземна мова», адже сформована іншомовна комунікативна компетентність являє собою один з найбільш важливих чинників готовності студентів до міжкультурної комунікації у майбутній професії.

Мета статті пов'язана з визначенням змісту та особливості формування міжкультурної ділової компетенції у студентів немовних спеціальностей в межах навчальної дисципліни «Іноземна мова».

Виклад основного матеріалу. Сучасний фахівець у будь якій галузі діяльності, який бере участь у професійній співпраці, повинен усвідомлювати, що основою взаєморозуміння в практиці міжкультурної комунікації є повага та визнання цінності кожної з культур.

Основними складовими поняття культура є загальнолюдські цінності, гуманність, способи та результати людської діяльності на матеріальному та духовному рівнях. Нерозуміння особливостей поведінки та спілкування представників іншої культури може призвести до виникнення проблемних ситуацій з іноземними партнерами та унеможливити встановлення співпраці та конструктивного підходу до вирішенні ділових питань.

Отже, сучасні тенденції підготовки фахівця з вищою освітою вимагають вивчення іноземної мови, виходячи в тому числі з принципу функціональності, як засобу спілкування з носіями інших культур.

Зарубіжні вчені традиційно пов'язують термін «міжкультурна компетенція» з формуванням здатності студента усвідомлювати та шанобливо ставитися до культури іншого народу. Вітчизняні дослідники наголошують на важливості таких складових міжкультурної комунікації, як знання іноземної мови та пов'язаних з нею культурних, країнознавчих фактів, а також на необхідності формуванні міжкультурної компетенції у процесі навчання іноземній мові.

Фактично міжкультурна компетенція, як здатність ефективно спілкуватися та обмінюватися інформацією з представниками інших національностей та культур, являє собою поєднання трьох основних елементів, а саме мовного, культурного та комунікативного.

З метою розвитку навичок міжкультурної компетенції студент має передусім оволодіти іншомовними знаннями та навичками, які включають в себе певні фонетичні, лексичні, граматичні, орфографічні аспекти. Для практичних ситуацій ділового спілкування необхідно розвинути навички сприйняття на слух і розуміння усної мови. Важливу роль відіграє вміння чітко та зрозуміло формулювати та висловлювати свою думку.

Комунікативна компетенція включає насамперед такі характеристики, як уміння виявляти по відношенню до співрозмовника, ділового партнера ввічливість, повагу та доброзичливість. Необхідно також усвідомлювати правила міжособистісної, професійної та міжкультурної комунікації, знати основні види та особливості міжнародного ділового спілкування, ведення переговорів, а також ознайомитись з мовним етикетом теперішнього бізнес середовища.

Сучасна комунікативна методика передбачає застосування широкого спектру ефективних методів і форм аудиторної діяльності, результатом якої

є активний спосіб свідомого засвоєння студентами соціокультурного та фахового матеріалу іноземною мовою.

Під мовним етикетом розуміють систему специфічних стійких формул спілкування, прийнятих у суспільстві для встановлення контакту зі співрозмовником, підтримання спілкування певної тональності. Такі стереотипи спілкування є типовими, повторюваними мовними конструкціями, що використовуються у високочастотних побутових ситуаціях або ситуаціях ділового спілкування.

Залучення культурної складової до методики викладання іноземної мови є важливим для досягнення основної практичної мети навчання, а саме для розвитку стратегій спілкування іноземною мовою у конкретному діловому середовищі.

Отже, особливу увагу у навчанні іноземній мові слід приділяти питанню дискурсу, тобто взаємозв'язку іноземної мови, що вивчається, і передбачуваного контексту її функціонування. Такий підхід означає, що поєднання лінгвістичної, комунікативної та прагматичної компетенцій у підготовці майбутнього фахівця мають стати основним принципом опанування курсу іноземної мови у закладах вищої освіти.

Мовленнєве спілкування в процесі здійснення комунікативної діяльності базується на використанні мовних одиниць. Прагматичний аспект комунікації має відношення до прояву суб'єктивного (людського) чинника функціонування мови на всіх рівнях міжкультурного спілкування, тому набутт я навичок міжкультурної комунікації тісно пов'язане із проблемами організації комунікативного дискурсу (контексту).

Наявність сформованої прагматичної компетенції допомагає вирішити низку комунікативних завдань зокрема надання інформації, формулювання думки чи оціночного судження, встановлення контакту зі співрозмовником, вироблення стратегій міжособистісного спілкування, здатних впливати на прийняття очікуваного рішення.

Таким чином, завданням викладача іноземної мови є створення на занятті ситуацій, наближених до іншомовного соціокультурного або ділового середовища.

Лінгвокраїнознавчий компонент програми вивчення іноземної мови відіграє власну інформаційну роль, знайомлячи студентів зі звичаями, традиціями та сьогоденням країни, мова якої вивчається

Розвиток лінгвістичних, комунікативних та прагматичних компетенцій, що відбувається шляхом залучення студентів до виконання інтерактивних завдань, дає можливість набутти професійну компетенцію, необхідну фахівцю сучасного рівня, а також сформувати готовність до здійснення ефективної міжкультурної комунікації.

Активний формат навчально-мовленнєвих ситуацій соціокультурного та професійного спрямування робить процес навчання іноземній мові більш динамічним та сприяє підвищенню мотивації студентів до вивчення іноземної мови як такої.

Такі навчальні технології, як робота з автентичними текстовими матеріалами, обговорення актуальних тем та проблем, рольові ігри, тематичні кейси, підготовка презентацій іноземною мовою, виконання проєктів із застосуванням мережі Інтернет та цифрових технологій забезпечують реалізацію креативного потенціалу майбутнього фахівця, а також розвиток підприємливості у складних комунікативних ситуаціях.

Виконуючи певне поведінкове завдання, студенти намагаються виробити власний підхід до його вирішення, приміряють задані ролі, відпрацьовують навички професійного етикету, водночас засвоюючи певний соціальний досвід.

Інтерактивна взаємодія під час виконання навчальних завдань на заняттях з іноземної мови виконує особливу функцію, оскільки закріплює навички поведінки та стратегії спілкування суб'єктів навчального процесу з урахуванням культурних та професійно-етичних принципів та норм.

Належний рівень культурно-професійної підготовки має стати важливою складовою комплексної характеристики особистості фахівця з вищою освітою.

Спеціально підібрані викладачем навчальні матеріали розвивають у студентів чітку уяву про особистісні характеристики фахівця, формують його професійну ідентифікацію як носія національної та професійної культури, допомагають усвідомити ціннісні орієнтації власної професії на вітчизняному та міжнародному рівні.

Формування міжкультурної компетенції студентів вимагає більш активного застосування іноземній мові у природних ситуаціях. Наприклад, дуже важливим є залучення студентів до наукових або професійних онлайн дискусій за участю іноземних фахівців, реферування та обговорення оригінальної літератури професійного спрямування, участі у міжнародних англомовних конференціях тощо.

Освітня діяльність закладу вищої освіти передує має бути пов'язаною з втіленням у практику поведінки та спілкування всіх суб'єктів та об'єктів навчального процесу культурних та професійно-етичних принципів та норм.

Висновки.

Незважаючи на те, що для організації процесу повноцінного міжкультурного спілкування потрібно володіти комплексом знань та навичок цілої низки поведінкових дисциплін таких як психологія, педагогіка тощо, провідна роль у побудові стратегій поведінки у ситуаціях міжнародної ділової співпраці належить відповідному рівню

володіння іноземною мовою загального та професійного спрямування. Тому головним завданням навчальної дисципліни «Іноземна мова» у немовних закладах вищої освіти є формування та вдосконалення іншомовної міжкультурної та комунікативної компетенції у сферах ситуативного та професійного спілкування, що передбачає розвиток набутих умінь та навичок з іноземної мови в різних видах мовленнєвої діяльності для професійної самореалізації.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бахов, І. С. Формування професійної міжкультурної комунікації у майбутніх перекладачів : монографія. К. ДП Вид. дім «Персонал». 2009. 270 с.
2. Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації. К. Добіра. 2007. 205 с.
3. Council of Europe (2020), Common European Framework of Reference for Languages: Learning, teaching, assessment. Companion volume, Council of Europe Publishing, Strasbourg, URL: www.coe.int/lang-cefr
4. Костюк С. С. Компетентності міжкультурної комунікації студентів-іноземців у навчанні української мови. Філологічні студії: Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. 2015. С. 442–446.
5. Левицька Л.А. Розвиток міжкультурної комунікації у закладах вищої освіти в умовах дистанційного навчання. Вісник Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького. Серія Педагогічні науки. Вип. 2. 2021. С. 31-36.
6. Манакин В. М. Мова і міжкультурна комунікація. К.: ВЦ Академія, 2012. 288 с.
7. Місечко О. Є. Міжкультурна парадигма іншомовної освіти: що криється в деталях. Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. 2018. Вип. 29. С. 62-71.
8. Овчаренко Л. Р. Формування іншомовної комунікативної компетентності студентів немовних спеціальностей. Професійна освіта: проблеми і перспективи. 2016. Вип. 11. С. 104-110.
9. Саєнко Н.В. Культурологічний підхід до навчання іноземних мов у вищих технічних навчальних закладах. Монографія. Х. ХНАДУ. 2008. 344 с.